

Stručnjaci UN: Zaštititi ljudske slobode od sistematskog digitalnog uplitanja, nadzora i zastrašujućih efekata na prostor za djelovanje civilnog društva

ŽENEVA (27. april 2026) – U zajedničkoj izjavi, stručnjaci UN* izrazili su ozbiljnu zabrinutost zbog rastućeg globalnog širenja invazivnih tehnologija nadzora i njihove normalizacije u svakodnevnom životu, te pozvali na hitno jačanje mjera zaštite ljudskih prava.

„Alati i prakse digitalnog nadzora često su nekompatibilne sa međunarodnim obavezama u oblasti ljudskih prava. Na globalnom nivou, proizvoljni i sveprisutni nadzor se pretežno koristi protiv civilnog društva, branilaca ljudskih prava, novinara, mirnih okupljanja, manjina, političke opozicije i glasova neslaganja, čime se potkopava slobodno demokratsko učešće. Digitalni nadzor stvara okruženje straha i ima duboke zastrašujuće efekte na osnovne slobode, prostor za djelovanje civilnog društva i pravo na izražavanje neslaganja.

Zloupotreba moćnih tehnologija, uključujući vještačku inteligenciju (VI), u provođenju zakona, borbi protiv terorizma, upravljanju granicama, te u kontekstu nacionalne sigurnosti i vojske, u nedostatku adekvatnih pravnih okvira, predstavlja ozbiljne rizike za ljudska prava. Zloupotreba vještačke inteligencije može intenzivirati neopravdani nadzor, prediktivno profilisati stanovništvo, cenzurisati izražavanje na internetu, širiti dezinformacije i pojačati predrasude. Omogućava vlastima da ciljaju neslaganje, braniocima ljudskih prava i civilno društvo, te da guše građanske i političke slobode i privatnost u mnogo većim razmjerima i bržim tempom – sve to potkopava demokratiju i vladavinu prava.

Alati i metode digitalnog nadzora ne mogu se posmatrati izolovano, već predstavljaju elemente složenog, međusobno povezanog i pojačavajućeg ekosistema nadzora. Ove ekosisteme održavaju netransparentne saradnje između država, komercijalnih programera i posrednika u razmjeni podataka koji proširuju ovlašćenja države za nadzor.

Ekosistemi nadzora i njihove složene štete po ljudska prava i povezani zastrašujući efekti moraju se holistički riješiti. U suprotnom, procjene o tome da li je nadzor „neophodan u demokratskom društvu“ prema pravu u oblasti ljudskih prava favorizovaće štetan digitalni nadzor u odnosu na pravo na mirno okupljanje, udruživanje, izražavanje, privatnost i druga pogođena prava. To bi dodatno pogoršalo zastrašujuće efekte kojima se učutkuje neslaganje i fundamentalno narušava prostor za djelovanje civilnog društva.

Zloupotreba digitalnih tehnologija pogoršana je i omogućena širenjem preširokih zakona za borbu protiv terorizma, „ekstremizma“, „stranih agenata“ i visokotehnološkog kriminala, kao i onih za zaštitu nacionalne sigurnosti i suvereniteta. Ovi zakoni su duboko ometali i usporavali legitimni rad aktera civilnog društva, uključujući humanitarce, branioce ljudskih prava, novinare, disidente, aktiviste i manjinske grupe.

Da bi se zaustavile ozbiljne zloupotrebe, države se moraju hitno ponovo posvetiti zaštiti prava i sloboda donošenjem efikasnih ograničenja digitalnog nadzora. Države i poslovni subjekti moraju provoditi rigoroznu dubinsku analizu ljudskih prava i procjene uticaja vještačke inteligencije i drugih tehnologija tokom njihovog životnog ciklusa, uključujući i njihov razvoj, transfer i upotrebu. Države moraju zabraniti upotrebu ili transfer sistema vještačke inteligencije, nadzora i drugih tehnologija koje ne mogu zadovoljiti pravo u oblasti ljudskih prava ili koje predstavljaju neprihvatljive rizike za ljudska prava. Ostale upotrebe moraju biti predmet rigorozne regulacije zasnovane na riziku.

Stroge mjere zaštite u pogledu kvaliteta podataka, testiranja i validacije, te zaštite i sigurnosti ličnih podataka moraju se efikasno implementirati. Takođe moraju postojati efikasni i dostupni mehanizmi za odgovornost i pravne lijekove za štetu povezanu sa digitalnim nadzorom i korištenjem sistema vještačke inteligencije, uzimajući u obzir intersekcionalne štete i efekte zastrašivanja.

Međunarodni, regionalni i nacionalni zakoni i propisi o koncipiranju, upotrebi i transferu alata za digitalni nadzor moraju spriječiti proizvoljan i neselektivni nadzor. Vlade bi trebale usvojiti i implementirati nacionalno zakonodavstvo koje ograničava upotrebu digitalnog nadzora u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava i uz nezavisno sudsko odobrenje i nadzor. Takođe je hitno potreban međunarodni obavezujući instrument o tehnologiji digitalnog nadzora.

*Stručnjaci:

- Gina Romero, Specijalna izjaviteljka za prava na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja (www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-freedom-of-assembly-and-association)
- Ben Saul, Specijalni izjavitelj za promociju i zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u borbi protiv terorizma (www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-terrorism)
- Mary Lawlor, Specijalna izjaviteljka o položaju branilaca ljudskih prava (www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-human-rights-defenders)
- Ana Brian Nougères, Specijalna izjaviteljka za pravo na privatnost (www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-privacy)

Specijalni izvjestioci/Nezavisni stručnjaci/Radne grupe su nezavisni stručnjaci za ljudska prava koje imenuje Savjet za ljudska prava Ujedinjenih nacija. Zajedno se ovi stručnjaci nazivaju *Specijalne procedure* Savjeta za ljudska prava. Stručnjaci za specijalne procedure rade na dobrovoljnoj osnovi; nisu zaposleni u UN-u i ne primaju platu za svoj rad. Dok Kancelarija UN za ljudska prava djeluje kao sekretarijat za specijalne procedure, stručnjaci služe u svom individualnom svojstvu i nezavisni su od bilo koje vlade ili organizacije, uključujući OHCHR i UN. Svi izneseni stavovi ili mišljenja su isključivo stavovi autora i ne predstavljaju nužno stavove UN ili OHCHR.

Zapažanja i preporuke za konkretne zemlje od strane mehanizama UN za ljudska prava, uključujući specijalne procedure, ugovorna tijela i Univerzalni periodični pregled, mogu se naći na Indeksu univerzalnih ljudskih prava <https://uhri.ohchr.org/en/>.

Za upite i medijske zahtjeve, javite se na adresu: hrc-sr-freeassembly@un.org.

Pratite vijesti vezane za nezavisne stručnjake UN za ljudska prava na X: [@UN_SPExperts](https://twitter.com/UN_SPExperts).